

שמעתא עמיקתא

גליון תרנ"ט | פרש דברים | תשפ"ה | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

הלכות מצויות לתשעה באב

ההל במוצאי שבת

ערב תשעה באב

רחיצה בערב שבת חזון

חפיפת הראש, ופניו ידיו ורגליו מותרים אף בחמין (למי שרגיל בכך בכל שבת) אפי' חל ערשׂי של חזון בערב ת"ב ומי"מ בזה יזהר לכתחלה שיהיה קודם חצות, ובדיעבד גם אחר חצות מותר. [ביאור הלכה (סי' תקנא על סעי' טז ד"ה בחפיפת)]. ועיי' עוד פרטים בזה בגליון שני"א.

טיול בשבת חזון

אין לטייל בערב תשעה באב. [רמ"א (ססי' תקנא)]. מחצות היום. [משמעות השעי'ת שבסמוך]. ואם חל ביום ראשון אסור לטייל בשבת מחצות. [כן מוכח מהשעי'ת (סי"ק ה). ועיי'יש שאם חל בשבת לא יטייל כל היום]. ומי"מ הליכה לבית קרוביו לסעודת שבת מותרת. [ועיי' לקמן לענין להתארח בשבת שחל בה ת"ב]. [כן משמע מהפוסקים שלא אסור להתארח אצל אחרים בשבת זו, בפרט באלו שהתירו להתארח אף בסעודה שלישית]. ונר' שמותר לקחת את הילדים הקטנים לגינת שעשועים וכדו' על מנת להעסיקם, ואין זה בכלל טיול כי לצורכם הוא עושה.

לימוד תורה

י"א שבשבת שהוא ערב ת"ב, אין ללמוד אחר חצות היום, אלא בדברים המותרים גם בת"ב. [רמ"א (סי' תקנא סעי' ב)]. ויש מקילים בזה אפי' כשחל ת"ב בשבת. וכן עיקר. [מ"ב (סי"ק א). שו"ר שדעת החזו"א (ארחות רבנו ח"ב עמי' קלח' להחמיר)]. ואף למחמירים מותר לומר שנים מקרא ואחד תרגום. [קש"וי (סי' קכה אות ד)]. [וכן מותר לומר תהילים. [הגרשז"א זצ"ל (שם תפלה הגה כז)].

שיעור הנמנר לרבים (ואבות ובנים)

י"א שאפילו לדעת הסוברים שאסור ללמוד שאר הדברים לאחר חצות, בשיעור הנמנר לרבים מותר משום אבלות בפרהסיא. [דברי יציב (אוי"ח סי' רמא)]. וכמו כן אין להימנע מלהשתתף במסגרת הלימוד של אבות ובנים כי קשה ללמוד עם ילדים דברים המותרים בת"ב ואם לא ילמדו כהרגלם יבואו לדי ביטול תורה. [הגרשי"א זצ"ל (תורת המועדים אות ה)].

הל מילה בשבת שהוא ערב ת"ב או שחל בו ת"ב

אם חל מילה בשבת שהוא ערב ת"ב או שחל בו ת"ב, יעשה הסעודה קודם מנחה. [מ"ב (סי"ק כ)]. ויכולים לומר בסעודת שעושים לכבודה, זמירות שבת הרגילים והפיטו "יום ליבשה" הנחוג, אבל אין לשיר יותר מזה. [הגרשז"א זצ"ל (שם הגה 38)].

זמירות שבת

זמירות הקבועות בסדורים ורגילים לזמרים בשאר שבתות השנה יזמרום גם בשבת זו בלי שינוי, אף בסעודה שלישית. אבל שירים אחרים יש להמנע. [הגרשז"א זצ"ל (שם הגה 32)]. ואפי' מי שאינו רגיל לשיר כל שבת יכול לשיר בשבת זו. [אג"מ (אוי"ח חיד' סי' קיב)].

סעודת המפסקת

אם חל ת"ב בא' בשבת (או שחל בשבת ונדחה לאחר השבת), אוכל בשר ושותה יין בסעודה המפסקת ומעלה על שלחנו אפי' כסעודת שלמה בעת מלכותו. [שו"ע (סי' תקנב סעי' י)]. מיהו צריך להפסיק קודם השקיעה. [רמ"א (שם) ומ"ב (סק בד)].

להזמין אורחים בסעודה שלישית (למחמירים לעיל במנהגי אבלות בשבת)

י"א שבסעודה שלישית יש לשבת בדאבון נפש, ולכן לא ישב בסעודת חברים. [מ"א (סי"ק יד)]. אמנם מותר לאכול עם בני ביתו ויכול לברך בזמיון. [מ"ב (סי"ק כג)]. והרגיל בכל שבת לסעוד סעודה זו עם חבריו ומיודעיו יש לו על מי לסמוך אף בשבת זו. [מ"ב (סי"ק כג) בשם הבכור שור. ומשמע מדבריו שהסומך על ששה או יש לו על מי לסמוך. [וכן הכה"ח (אות גב) והאוליצ (כפ"ח אות ד) פסקו להקל].

הכנות לצורך הצום

לאכול ולשתות יותר מהרגיל בסעודה שלישית

ערב צום ת"ב שחל להיות בשבת מותר לאכול ולשתות יותר מהרגלו בשאר שבתות אף שניכר הדבר שעושה כן משום התענית שלמחר. [הגרשי"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ב פ"ד אות יז וח"ג פ"ע אות ו) ועוד]. מ"מ אין לומר בפיו שעושה כן משום התענית. [הגרשי"א זצ"ל (שם) ועוד].

קלי צום

י"א שמותר לקחת כדורי "קלי צום" ע"מ להקל על הצום שביום ראשון. [עיי' בציי"א (ח"י"א סי' לו אות א) משום שכל שאין מרפא שום מחלה ואינו מחזק המזג ומטרתו רק לשמור שלא יחלש וכדו' מותר. [כן פסק בעל שו"ת מחזה אליהו (קובץ קול התורה חוברת סא עמי' נט) עיי"ש טעמן]. אלא שיש מצריכים לערב אותם במאכל ומשקה המוכן מערב שבת. וי"א שאע"פ שלעשות כן עדיף, מ"מ אם לא עשה בדיעבד רשאי לקחתה. [בגל השבט הלוי (מבית לוי ח"ג עמי' נב אות ד)]. ועיי' בגליון רס"ח]. ויש מתירים דוקא באופן שאם לא יקח יפול למשכב בצום. [הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה שם הגה על סי"ק א)].

מזכרת לקחת כדורים לרפואה לבשר או בתיב

יש אומרים שמי שמזכר לקחת כדורים לרפואה, אלא שיכול לקחתם בשבת שלפני ת"ב או בת"ב שנדחה עם קצת מים, יקח בת"ב שנדחה, ולא בשבת. [שבט הלוי (ח"י ססי' פד)].

להביא ספר קינות לבהכ"נ מבעוד יום (בשאין משום איסור היצאה)

ההולך לבית הכנסת מבעוד יום אין לו להביא עמו נעלי ת"ב או ספר קינות משום איסור הכנה. אלא לומד עם הספר קינות קצת ביום שני (ויקחם בצנעה. ובתנאי שאין חשש איסור הוצאה). אבל אין לנעול נעלי בד מבעוד יום, כיון שניכר שגם שלובשם לצורך חול.

[עיי' במסגרת השלחן (לחם הפנים סי' קכה). וכן דעת הגרשי"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ב פ"ד אות יז וח"ג פ"ע אות ו). וכן פסק השש"כ (כפ"ח אות פה). ועיי' עוד בארחות שבת (כפ"ב אות קפז והגה קפה)].

ליל תשעה באב

פשיטת בגדי שבת והליצת נעלים

ת"ב שחל במוצו"ש י"א שהמנהג לחלוץ הנעלים לאחר ברכו מלבד ש"ץ שחולץ קודם ברכו (אחר אמירת ברוך המבדיל וכו'). [רמ"א (סי' תקנא סעי' ב)]. ורבים נוהגים לחלוץ נעלים אחר צאת השבת ולאחר מכן הולכים לבהכ"נ. [ועיי' בשש"כ (כפ"ח הגה קפט) בשם הגרשז"א זצ"ל].

התחלת דיני אבלות במוצ"ש שלאחר התענית

אע"פ שאיסור אכילה מתחיל מיד לאחר השקיעה. [רמ"א (סי' תקנב סעי' י) ומ"ב (סק בד)], מ"מ אין לנהוג דין חליצת הנעלים עד שתחשך. [ח"י"א (כלל קלו אות א) ושלמת חיים (סי' שמ)]. וכן הדין לענין פשיטת בגדי שבת. וישיבה ע"ק קרקע. [הר"ק זצ"ל (לדי כה"מ כפ"י אות ד וז)]. ויש להורות לנהוג דינים אלו, חצי שעה לאחר שקיעת החמה ואז ילבש בגדי חול ונעלי בד. [הגרשז"א זצ"ל (שש"כ כפ"ח הגה קפט והלכ"ש פט"ו אות ב)]. ועיי' בשלמת חיים (סי' שמ)].

amikta.co.il

לגליון מורה"ב
יש לשלוח בקשה ל-
amikta@amikta.co.il

משיעורי

הרה"ג רבי יוחנן בורגר שליט"א

מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

צאת הכוכבים של ר"ת

הנוהגים בצאת השבת להחמיר כר"ת (ולא מעיקר הדין), ינהגו מנהגי אבילות מיד בצאת השבת (דלא כר"ת). [הגרשז"א זצ"ל (פט"ו הגה טו)].

הבדלה ערב ת"ב

אף כשחל ת"ב במוצ"ש תקנו חז"ל להבדיל. [שו"ע (רסי' תקנו)]. וע"כ כשרואה הנר מברך ברכת "ושם בורא מזה האש", ואין מברך על הבשמים. [שו"ע (שם)]. ויברך קודם שקורין איכה, כי כתוב שם "במחשכים הושיבני". ואם שכח לברך יברך אח"כ בלילה. [מ"ב (סי"ק א)]. וכשמברכים על האש בבהכ"נ לכתחלה א' יברך עבור כולם, וישבו המוציא והיוצאים יד"ח בשעת הברכה. [מ"ב (סי' ריג), בה"ל (ד"ה על) והגרשז"א זצ"ל (שם פט"ו הגה כא)].

הבדלה בתפלה

ליל ת"ב מבדיל בתפלה, ואם טעה ולא הבדיל בתפלה א"צ לחזור כיון שיבדיל על הכוס במוצאי ת"ב. ומי"מ לא יעשה מלאכה עד שיאמרו המבדיל בין קדש לחול. [עיי' מ"ב (סי"ק ב)].

נשים בברכת הנר

יש מסתפקים האם נשים חייבות לברך על הנר, ועל כן עליהן להמנע מלברך, אלא תצא יד"ח ע"י אחר. [עיי' בה"ל (סי' רצו ד"ה לא)]. ויש סוברים שנשים מברכות על הנר. [הגרשז"א זצ"ל (שש"כ פט"ב הגה צא) והגרשי"א זצ"ל (קע"מ הגהות פ"ז אות לא)]. והחוששים למחמירים, בעלה יברך על הנר בביתו ע"מ להוציאה יד"ח, ולא בבית הכנסת. [הגרשז"א זצ"ל (שם הגה צח)].

תשעה באב

אכילה ושתיה

שיעור אכילה

ת"ב אסור באכילה ושיעור אכילה בתעניות (שאם אכלו אינו נחשב מתענה), י"א ככותבת. [בה"ל (סי' תקנד)]. וי"א כזית. [כן משמע לכאו' מהשו"ע (רסי' תקסח). וכן פסק המהר"ם שיק (אוי"ח סי' רפט). וכ"כ בשבט הלוי (חיד' סי' נ ד"ה ובאמת וחי"ח סי' קכח)]. ומסתבר כדעה הראשונה. [הגרשז"א זצ"ל (שם פ"י סוף הגה ט) דלא מסתבר שהחמירו חז"ל יותר מיה"כ. ועיי' בשד"ח (מעי' בהמ"צ סי' ב אות טו) שחילק מהא דהשו"ע הני"ל]. מ"מ לכל הדעות אסור לאכול או לשתות אפי' משהו. [מ"ב (סי' תקסח סי"ק ה)].

שיעור שתיה

שיעור שתיה בתעניות (שאם שתהו אינו נחשב מתענה) הוא מלא לוגמיו. [שו"ע (סי' תריב סעי' ט) לענין יוה"כ. וכ"כ המ"ב (סי' תקסו סי"ק ה) לענין שאר התעניות].

דינים מיוחדים לפטורים מהתענית

חולה שיכול לצום עז הצות

חולה שרשאי לאכול אין חיוב עליו להתענות. [אבני"ז (סי' תקמ)]. ומי"מ אם יכולים להתענות איזה שעות (והדבר אינו גורם נזק כלל), יעשו כן, אכן אם גם זה קשה להם לא יתענו כלל. [מ"ב (סי' תקנד סי"ק ד) לענין חיה ת"ל. וכן פסק הגרשז"א זצ"ל (הלכ"ש ת"ב פט"ו הגה ד) לענין מעוברות ומניקות]. ומי"מ ראו שלא יאכלו להתענג במאכל ובמשתה, אלא כדי הצורך בלבד. [שו"ע (סעי' ה)].

יכול לצום כמה שעות – לצום ביום או בלילה

י"א דיולדת או חולה שאינו יכול להתענות כל הלילה וכל היום, אך מקצת הלילה או היום יכולים להתענות (עיי' בזה לעיל), עדיף שיתענה ביום ולא בלילה. [איןורות שמשון (סי' תקנב)]. ויש חולקים שיש להתענות בלילה שיעדין לא נקרא חולה לענין זה כיון דאין לו צורך כלל לאכול וכלשון השו"ע "חולה שצריך לאכול וכו'". וכן עיקר. [הגרשי"א זצ"ל (הלכות ומנהגי בהמ"צ פ"ז הגה 21)]. וכן משמעות סתימת הפוסקים הני"ל].

לאכול פחות פחות מכשיעור (ואכילה כשדי לו בשתיה)

י"א שחולה שאב"ס א"צ לאכול ולשתות בשיעורים בת"ב. [כן מוכח מהרע"א (ק' סי' כד)]. וי"א דלא הותר לו אלא כדי צרכו וכן אם די לו בשתיה לא יאכל [נתי"ס (סי' קנז)], ואם די לו בפחות פחות מכשיעור, אסור לו לאכול יותר. [מהר"ם שיק (סי' רפט) אף אליבא דהחתי"ס. מיהו בתשובה שלאחר מכן (סי' רצ) סתר דברי עצמו דפחות פחות מכשיעור א"צ]. והעיקר כדעה הראשונה. [כן במבואר מסתימת הפוסקים. וכן דעת החזו"א (תורת היולדת פמ"ח הגה ט). ועיי' בשמעתא עמיקתא גליון קצ"ב].

בריא שהותר לו לאכול למנוע חולי

בריא שרשאי לאכול בת"ב ע"מ למנוע חולי, י"א שחייב לאכול פחות פחות מכשיעור. [הגרשי"א זצ"ל (מנהגי בהמ"צ קא"פ פ"ז הגה 16) אליבא דהבה"ל (סי' תקנד)]. וי"א שאף בכה"ג א"צ שיעורים. [שבח"ל (ח"יד סי' נ ד"ה זה וחי"ס סי' קלא אות ג), והא"ש איך שביאר דברי הבה"ל. ולכאו' הכי מסתבר שאם היה חובה לעשות כן היה כותב זאת להדיא במ"ב, ועיי'. ובת"ב דחוי א"צ להחמיר, כיון דקיל טפי. וכן משמעות הפוסקים].

נטילת ידים לאוכל פת

חולה שאוכל פת בת"ב נוטל ידיו כרגיל (כל ידיו). [הגרשז"א זצ"ל (הלכ"ש פט"ו אות ה)].

אמירת נחם בברכת המזון

מי שאכל בת"ב, י"א שיאמר נחם בברכת המזון בברכת בונה ירושלים. ואם לא אמרו אינו חוזר. [רמ"א (שם) ומ"ב (סי"ק ה)]. וי"א שאין לאומרו כלל. [כן הביא המ"ב (סי"ק ה)]. ולמעשה יש לאומרו. [הגרשי"א זצ"ל (אוצר הברית פ"א סי' ה הגה ג), והא"ש איך שביאר דברי הבה"ל. ולכאו' הכי מסתבר לו על מה לסמוך]. אולם קטנים א"צ לאומרו. [הגרשז"א זצ"ל (פט"ו הגה 16)].

הבדלה לפטורים מהתענית

חובת הבדלה

חולים הפטורים מהתענית מבדילים במוצ"ש לפני אכילתם. [שעי'ת (סי' תקנא) בשם הברכ"י. וכן פסקו הכה"ח (סי' תקנו אות ט), השבט הלוי (ח"י סי' עז אותיות א וה) והגרשי"א זצ"ל (מבכשי תורה אב – תשי"ג)]. ואף נשים שאינן צמות עליהן להבדיל קודם. [הגרשי"א זצ"ל (מנהגי בהמ"צ - קא"פ פ"ח הגה 19-20)]. ואע"פ שנוהגים בשאר מוצ"ש שהנשים לא טועמות מכוס של הבדלה בכה"ג אין לחוש. בפרט כשמבדילה על חמר מדינה. [עיי' במ"א (סי' רצו סי"ק ד) בשם השלי"ה. ועיי' בבגדי יעק (סי' רצו סי"ק ד)]. ומי"מ ע"י להלן שעדיף שבעלה או אחר יוציאנה יד"ח.

קטנים בחובת הבדלה

קטנים אע"פ שפטורים מהתענית, אין צריכים להבדיל. [בגל הקהלות יעקב (ארחות רבנו ח"ב) והגרשי"א זצ"ל (הל' בהמ"צ - קא"פ עמי' קצב אות יג הגה 21). ועיי' בשמעתא עמיקתא גליון – רע"ג].

הצריך רק לשתות מים

הצריך רק לשתות מים א"צ להבדיל. [עיי' שו"ע (סי' רצט סעי' א). וכן פסק השבט הלוי (ח"ח ססי' קכט)]. ועיי' לעיל לענין הצריך לשתות בלבד אם רשאי אף לאכול בצום.

חולה שמתענה כמה שעות

אם אין החולה צריך לאכול מיד, אלא מתענה כמה שעות, ימתין עד זמן האכילה ויבדיל לפני אכילתו. [כח"י סי' תקנז אות ט) והגרשי"א זצ"ל (אשרי האש"י)].

על מה מבדילים
המבדיל יבדיל לכתחלה על מיץ ענבים, ואם אין בידו יבדיל על יין, אלא שעדיף שיתן לשותות מהכוס לקטן שהגיע לחינוך ברכה (ברכת הנהנין אע"פ שאינו בכלל חינוך הבדלה) ולא הגיע לחינוך על החורבן, ואם לאו ישתה בעצמו רק כמלא לוגמיו. ואם אין לו לא מיץ ענבים ולא יין, יבדיל על חמר מדינה. [כן יש להנחז לצאת לכוי"ע, כי י"א שאין היום חמר מדינה, ועייכ לדעתם עדיף להבדיל על מיץ ענבים. ואם אין לו יבדיל על יין ולכתי' יתן לתינוק. ואם אין לו יין יסמוך על הפוסקים דמהני להבדיל על חמר מדינה. עיי' בזה בכה"ח (סי' תקנו אות ט), בהלכ"ש (פט"ז) אות ו' והגה (טו) ובשבט הלוי (ח"ז) סי' עז). ועיי' עוד בכה"ח (שם) שבמקום שמבדיל על יין עדיף לתת לתינוק. וכן דעת הגריש"א זצ"ל (פע"ב אות ה) והגר"ק זצ"ל (קע"מ פי"ז הגה יט). ועיי' עוד בשמעתא עמיקתא גליון רע"ג. ולענין מה נחשב חמר מדינה עיי' בשש"כ (פ"סי הגה יח) בשם הגרש"א זצ"ל ובמבית לוי (במה"צ) בשם בעל השבט הלוי].

נוחם ההבדלה

החייבים בהבדלה פותחים בברכת הכוס ואין אומרים הנה א-ל ישועתי. [הגרש"א זצ"ל (הלכ"ש פט"ז הגה יד). ועיי' בבתי"ש (יו"ד סי' שעו סי"ב ק) ובדברי מלכאל (ח"ו סי' ט)].

מתי מברך על הנר

חולה החייב להבדיל במשך הלילה יברך על הנר בשעת ההבדלה על הכוס ולא לפני קריאת מגילת איכה. [ספר ת"ב שחל בשבת (עמ' א)].

ברכת הנר לאישה המבדילה

אשה המבדילה לעצמה, אף לדעת הסוברים שיכולה לברך על האש (עיי' לעיל), מ"מ לא תברך ברכת מאורי האש אחר ברכת היין משום שיש לחוש להפסק בברכת היין (משום שיש סוברים שאין אשה מברכת על האש). [הגרש"א זצ"ל (שם פט"ז אות ח)].

שיעור שתיית הכוס

באופן שמבדיל על היין (עיין לעיל), ישתה רק כמלא לוגמיו בלבד ולא רביעית וּלֹא יִבְרַךְ עַל הכוס ברכה אחרונה. [הגרשי"א זצ"ל (אשרי האיש פע"ב אות ג)].

מתענה, להוציא חולה יד"ח

אם אין החולה יכול להבדיל בעצמו יכול אדם שמתענה להוציאו יד"ח והחולה ישתה הכוס. [שבט הלוי (ח"ח סי' קט) וצ"ח (ח"יד סי' מד)]. אבל אם החולה יכול להבדיל בעצמו עדיף שיברך בעצמו. [עיי' במ"ב (סי' רצט סי"ק כא). ועיי' בשמעתא עמקתא גליונות קצ"ח ורע"ג]. אמנם אם אשה צריכה לאכול, עדיף שתצא יד"ח אפי' עייי מי שמתענה, והיא תשתנה. [והכי עדיף טפי כי חובת האשה בהבדלה תלויה במח'. וכך הורה הרב פנחס הגרש"א זצ"ל (הלכ"ש פט"ז הגה 38). ועיי' עוד בגליון רע"ג].

אינו מתענה, להוציא בני ביתו יד"ח

חולה שאינו מתענה, כיון שחייב להבדיל יכול להוציא את המתענים ידי חובתם. [כן מצדד הברכ"י (סי' תקנז אות ד) הובא בשע"ת (שם). וכן פסקו הכה"ח (שם אות ט) והצ"ח (ח"יד סי' מד)]. ומ"מ אין הידור לחפש אחר זה ע"מ לקיים הבדלה בזמן. [הגרש"א זצ"ל (אשרי האיש פע"ב אות ז)].

שאר עינוים רחיצה

רחיצה אסורה בת"ב, אפי' בצונן, ואפי' חלק מגופו בלבד. [ש"ויע (סי' תקנד סעי ז)].

גופו מלוכלך

אם הידו ידיו (או שאר מקומות בגוף) מלוכלכות בטיט ובצואה, מותר לרחוץ להעביר הכלכל שאינו אסור אלא רחיצה של תענוג. [ש"ויע (שם סעי ט) ומ"ב (סי"ק ט)]. ולא יטול כל ידיו אלא לפי הצורך להעביר הכלכל. [ש"ויע (שם)].

אינו מכווין לרחיצה של תענוג

לא נאסר אלא רחיצה של תענוג ועל כן נשים המבשלות וצריכות לרחוץ הבהר אף דממילא רוחצות גם ידיהן מותר. [ש"ויע (שם) ומ"ב (שם)].

מצטער מהזיעה

יש מי שאומר שאף המצטער בזיעה הרבה, וריח הזיעה נודף ממנו, לא ירחץ עצמו (שהרי יכול להשאר בביתו). [נאר לציון (פכ"ז הגה ח)].

לצורך רפואה

רחיצה שאינה מחמת תענוג אלא לרפואה מותרת. [ש"ויע (סעי יד) ומ"ב (סי"ק כו)].

לצורך מצוה

אשה הצריכה לעשות הפס"ט אין לה לרחוץ כל גופה ללבישת לבנים אלא תרחץ פניה של מטה לבד. [ושע"ב (סי' תקנא אות לה)].

ילדים שיש צורך לרחצם מותר לרחצם כרגיל ואף שממילא הגדול רוחץ ידיו. [שהרי קטנים אינם בכלל איסור רחיצה ואף בתשעת ימים שהגזו להחמיר היינו ברחיצה של תענוג כמ"ש בשמעתא עמיקתא ח'ל בין המצרים ב' - גליון תפ"ז. ומש"כ אף שממילא הגדול רוחץ ידיו הוא ממה שמבואר לעיל לענין רחיצת בשר].

נטילת ידיים

נטילת ידיים שחרית

נוטל אדם ידיו שחרית. [ש"ויע (סס"י תקנד סעי י)]. כיון שרוח רעה השורה על הידים דהו"ל כמלוכלך בטיט ובצואה דמותר. אלא דיש שמפקקים בזה וס"ל שא"א לברך על נטילת ידים זו שאין עליה שם רחיצה, וע"כ נעשה צרכיו ויטול ידיו ואז יברך ענט"י משום תפלה. [מ"ב (סי"ק כא). ועיי' בכה"ח (אות ג) שמנחה העולם לברך כפסק השו"ע]. ובכל אופן אין ליטול את כל היד אלא עד קשרי אצבעותיו. [ש"ויע (שם)]. ומ"מ א"צ לצמצם בדיוק עד קשרי אצבעותיו. [חזו"א (ד"גים והנהגות ואחרות רבנז)]. והנהוג ליטול ד"פ בבוקר רשאי לנהוג כן אף בת"ב. [כה"ח (אות ח)].

אחר יציאתו מכיבת הכסא

אם הטיל מים או עשה צרכיו ואין דעתו להתפלל, נח' הפוסקים אם רשאי ליטול ידיו (עד קשרי אצבעותיו), ועל כן נכון ללגע בחלק המכוסה בגוף (המחייב נטילה) דבאופן זה רשאי לכוי"ע ליטול ידיו (עד קשרי אצבעותיו). [עיי' בשו"ע (סי' תריג סעי' ג), במ"ב (סי"ק ד) ובערוה"ש (אות ג). ועיי' בבחי"ל (סי' תריג ד"ה ואם) שמצדד שאף אם יצא מבה"ח קבוע אין ליטול ידיו. אלא דשם מיירי לענין יוה"כ דחמיר טפי כמבואר שם. שו"מ דדעת הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש פע"א אות ז) להחמיר בהז].

נוהג ליטול ג"פ לאחר עשיית צרכיו

הנוהג ליטול ידיו ג"פ לאחר עשיית צרכים רשאי לעשות כן גם בת"ב עד מקום קשרי אצבעותיו. [מטה אפרים (סי' תריג אות ח) והגרש"א זצ"ל (שם אות ג)].

לכבוד התפלה

מותר לרחוץ ידיו (עד קשרי אצבעותיו) אף לתפלת המנחה. [מ"ב (סי"ק כא)].

סיכח

ת"ב אסור בסיכח. [ש"ויע (סי' תקנד סעי' א)]. וזה בדבר שדרכו לסוך בו כגון בשמן, קרמים

וכדומה. [מ"ב (סי"ק כח) והגרשי"א זצ"ל (אשרי האיש פע"א אות ט)]. ואיסור זה אינו אלא כשהיא

לתענוג, אבל מי שיש לו חטטין בראשו, סך כדרכו. [ש"ויע (סעי' טו)]. וכלה אחר נשואיה, כל ל' יום מותרת לסוך מניה בכל אופן כדי שלא תתגנה על בעלה. [מ"ב (סי"ק כט)].

נעילת הסנדל

ת"ב אסור בנעילת הסנדל. [ש"ויע (רסי' תקנד)]. ואינו נקרא נעל אלא אם עשוי מעור, ועל כן

אם הוא של בדג, גמי וכדו', מותר. [ש"ויע (שם סעי' טז) ומ"ב (סי"ק ל)], אלא שאם הם נוחים ביותר,

יש מקום להחמיר שלא ללכך בהם. [עיי' בשע"ת (סי"ק יא). וכן פסק הגרש"א זצ"ל (שם אות ד)].

נעלים הנראים נעלי עור

נעלים סינטטיות דמויות עור מותר לנועלם משום שבזמננו אין בהן משום מראית העין, כי כולם יודעים שיש נעלים כאלו בשוק. [הגרשי"א זצ"ל (אשרי האיש פע"א אות יב)].

תלמוד תורה

אסור לקרות בתנ"ך, ולשנות במשנה בתלמוד ובמדרש ובהלכות ובאגדות אפילו בהרהור, משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב, אבל קורא הוא באיוב ובדברים הרעים שבירמיה. [ש"ויע (סי' תקנד סעי' ו-ג)]. ואם יש ביניהם פסוקי נחמה, צריך לדלגם. [ש"ויע (שם)]. וכן מותר לתלמוד הלכות אבלות. [קש"ויע (סי' רי אות א)]. והלכות ט"ב. [הגרש"א זצ"ל (שם הגה 36)].

ספרי מוסר

י"א דלא נאסר לתלמוד בספרי מוסר ואדרבה ראוי לעשות כן. [מאירי (מו"ק כא:) ושל"ח (מעי' אבלות אות כח)]. וי"א שיש להתיר למי שרגיל לתלמוד מוסר. [חזו"א (דברי סופרים קיצור ח'ל אבלות עמ' ג אות כג)]. ויש מי שאוסר בכל אופן. [אול"צ (ח"ג פכ"ח הגה א)]. והמיקל יש לו על מי לסמוך.

ללמוד בעיון בדברים המותרים

מותר ללמוד אף בעיון בדברים המותרים, אבל לימוד מתוך פלפול שאלה ותירוץ, אסור. [חזו"א (דברי סופרים קיצור ח'ל אבלות עמ' ג אות כד) וכן מדויק במ"ב (סי"ק ד). ועיי' שמעתא עמיקתא גליון ק"ו]. ומ"מ מותר ללמוד בדברים המותרים אף בחברותא. [חזו"א (שם עמ' ג אות כד)].

אמירת תהילים

י"א שהרגיל לומר תהלים רשאי לומר אף בת"ב. [לקט יושר (או"ח עמ' קיב)]. ויש מתירים אף למי שאינו רגיל. [פמ"י (סי' תקפד א"א סי"ק א)]. ויש אוסרים לגמרי. [דה"ח הובא בשע"ב (אות ח)]. ולמעשה הרגיל רשאי לאמרם. [הגרש"א זצ"ל (שם תפלה הגה כז). ודעת האור לציון (שם) לאסור].

קרי"ש על המטה

קוראים קרי"ש על המטה בתשעה באב וי"א שאף פסוקים של רחמים שמוסיפים כל יום מותר לאומרם. [ת"ב שחל בשבת (פי"ז סוף הגה כא)]. וי"א שדוקא פרשיות המבוארות בש"ויע סי' רל"ט (סעי' א) מותר לאומרם כי הם בכלל סדר היום, אבל פרשה ב' וג' של קרי"ש ושאר הוספות לא יאמר בת"ב. [הגר"ק זצ"ל (קע"מ פי"ח הגה ט)].

שינה ושיבה על הקרקע

יש נוהגים לשכב בליל ת"ב מוטה על הארץ, ומשים אבן תחת ראשו. [ש"ויע (סי' תקנה סעי' ב)]. וי"א שעכ"פ יש לאדם להצטער בענין משכבו בליל ת"ב, שאם רגיל לשכב בבי' כרים לא ישכב כי אם באחד, ויש בנ"א משימים אבן תחת מראשותיהם, וזכר למה שנאמר : ויקח מבאני המקום (בראשית כח, יא) שראה החורבן. מיהו עוברות או בנ"א חלשים שאינם יכולים להצטער, לא חייבים בכל זה. [רמ"א (סי' תקנה סעי' ב) ומ"ב (סי"ק ו-ו)].

ישיבה על הקרקע

יושבים על הארץ עד תפלת מנחה. [ש"ויע (סי' תקנט סעי' ג)]. ונוהגים להקל מחצות היום. [רמ"א (שם)]. מותר לשבת על ספסל נמוך למי שקשה לו לשבת על הארץ. [מ"ב (סי"ק יא)].

ספסלים נמוכים

כל שיושב בגובה של עד ג"ט בכלל יושב על הקרקע. [דעת תורה (יו"ד סי' שפא). ועיי"ש שכתב דכל זה דוקא כשאין חלל מלמטה, אבל אם יושב על כסא ויש חלל מלמטה אז כל שיש חלל טפח הוי הפסק ולא חשיב שיושב על הארץ]. וא"צ לדקדק בספסלים נמוכים שיהיו גובהם פחות מג"ט, אלא העיקר שיהיו נמוכים מהרגיל. [חזו"א (אחרות רבנז ח"ב עמ' קלח)]. ויש מפוסקי ספרד שהורו לשבת בגובה פחות מטפח. [בן איש חי (דברים אות כ) וכה"ח (סי' תקנב אות מ)].

עשיות מלאכה ומשא ומתן

מקום שנהגו לעשות מלאכה בת"ב עושין, במקום שנהגו שלא לעשות אין עושים אפי' בלילה, ובכל מקום ת"ח בטלים, וכל הרוצה להחמיר ע"י להתנהג כמנהג הת"ח רשאי. [ש"ויע (סי' תקנד סעי' כב) ומ"ב (סי"ק מג)]. ולא נהגו באיסור מלאכה כי אם עד חצות. [רמ"א (שם)]. והנוהגים שלא לעשות, עושים כן שלא להסיח דעתם מהאבלות. [מ"ב (סי"ק מג)].

מלאכה ארעית

במקום שנהגו להחמיר, נוהגים להמנע מכל מלאכה שיש בה שיהוי קצת, אפי' מעשה הדיוט, אבל דבר שאין בה שיהוי, כגון הדלקת נרות וכדו', מותרת. [רמ"א (שם)].

ע"י עבדים

אפי' במקום שנהגו שלא לעשות, מותר ע"י אינו יהודי, אפי' בביתו. [ש"ויע (סעי' כב)]. ואם א"א בנכרי מותר לעשותה בעצמו כמו בחוה"מ. [מ"ב (סי"ק מז)]. אכן לבנות בנין דאוושא מילתא אסור אפי' ע"י עבדים. [מ"ב (סי"ק מז)]. ואם עושה בקבלנות ע"י גוי מותר. [מ"ב (סי' תקנא סי"ק יב)].

דבר האבד

מלאכת דבר האבד מותרת, כדרך שאמרו בחולו של מועד. [ש"ויע (סעי' כג)].

פרקמטיא

פרקמטיא להשתכר במקום שנהגו שלא לעשות אסור, ובמקום שנהגו לעשות מותר, אלא שממעט שאפי' משכנס אב ממעטין מלישא וליתן. [ש"ויע (סעי' כב)]. ולאחר חצות שרי. [עיי"ש ברמ"א. ושם מיירי לענין מלאכה, אלא בששו"ע משמע דהא בהא תליא. וכן מבואר במ"ב (סי"ק מט)]. ואף במקום שנהגו לאסור, אם יש יריד מותר למכור משום שהוא דבר האבד וכמו כן מותר לקנות ע"י עבדים אפי' קודם חצות, אבל ע"י עצמו יש להחמיר אם הוא בפרהסיא ולרבים. [מ"ב (סי"ק מח). ובה"ח (שם)].

סימן ברכה

כל העושה מלאכה בת"ב, אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה. [ש"ויע (סי' תקנד סעי' כד)]. ואפי' במקום שנהגו לעשות, ואף לאחר חצות, אלא שכל זה דוקא כשקובע עצמו למלאכה ומסיח דעתו מהאבילות. וע"כ אף שמותר לעשות מלאכה ולישא וליתן אחר חצות לא ימשוך בעסקיו כדי שלא יסיח דעתו מן האבילות. [מ"ב (סי"ק מט) ושע"ב (אות גג)].

קייטנות

מותר לעסוק קייטנה בת"ב ע"י מהקל על הורי הילדים להתענות. ומ"מ אין על המארגנים לקחת הכסף בתורת תשלום אלא בתורת מתנה. [הגרשי"א זצ"ל (תורת המועדים אות כז)]. ויקחם לפני או אחרי ת"ב שהרי אין נותנים מתנות בת"ב.

מוצאי התענית

הבדלה במוצאי הצום

בליל מוצאי ת"ב מבדיל על הכוס, ואינו מברך על הנר (אפי' אם לא בירך במוצ"ש) ולא מברך על הבשמים. [ש"ויע (סי' תקנו סעי' א) ומ"ב (סי' ד)]. וכמו כן אינו אומר לפני ברכת הגפן הנה א-ל-ו כו'. [שש"כ (פס"ב אות מד) ולוח אר"י]. ומותר לשנות בעצמו וא"צ ליתן לתינוק. [מ"ב (סי"ק ג). ובלוח אר"י כתב שאם יש קטן עדיף שהוא יטעום]. ומ"מ בתפלה א"צ להבדיל כיון שהבדיל מאתמול ואפי' שכח אתמול להבדיל בתפלה ג"כ א"צ עתה להבדיל. [מ"ב (שם)].

לקבלת גליון הלכות מצוייות לתשעה באב 'מורחב' – יש לשלוח דוא"ל ל – amikta@amikta.co.il

© **שמעתא עמיקתא** – יו"ל להצלחת התורם ומשפחתו – לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503